

ערך יהודה בן-צור

'שיבת ציון' – 'אורה' – Luciana

כינוי נוסף, 'הקטנה'

הרישומים (בצבע כחול) הינם מיומן המבצעים של מטה 'המוסד לעליה ב' – פאריס 1947.
הכתוב [בצבע שחור] – פרשנות והסברים של העורך.

- 3.4.47" – 'ליאונרד'-אלון' [יהודה ארזי באיטליה, כמה ימים לפני שאולץ לסיים את תפקידו כממונה על שלוחת 'המוסד']: 'השמן' עם 'הגוץ' [שני סוכנים-מחכרים יוונים-איטלקים, פנדליס ודנדריה] (העובדים שוב בשותפות) קנו כלי [Luciana] של 280 טון כדי לעשות העברה [בקרבת חופי הארץ] מה'חומה' [Bruna 'י"ד חללי גשר א-זיו']. 'אלון' מזהיר אותנו מלהסכים למפעל מסוכן זה". כלי השייט שסופקו על ידי שני הסוכנים, היו בד"כ ברמה טכנית ירודה עד כדי סיכון חיי אדם, כדוגמת 'הברק', ספינה נוספת של 'הגוץ', כפי שנקבע ע"י מהנדס ימי באיטליה. על אף האזהרה, המשיך מטה 'המוסד' לעשות אתם עסקים.
- 15.4.47" – 'רודי' [שמריה צמרת, הממונה על שלוחת 'המוסד' בצרפת]: הכלי [שייט] השני [הראשון היה 'הברק'] של 'הגוץ' עומד להגיע". כשעה לאחר מכן: "הגיע הכלי הקטן [אורה] למרסיי של 'הגוץ'.
- 17.4.47" – 'אתי' ('עפרי') [כינוי של אהוד אבריאל, מבכירי 'המוסד', בצ'כיה]: להודיע ל'גוץ' שהכלי הקטן, 'לוציאנה', כנראה לא בא בחשבון". היה זה בשל אזהרת ארזי?¹, שהיתה, ככל הנראה, פעילותו האחרונה כממונה על שלוחת 'המוסד' באיטליה.
- 18.4.47" – 'רודי': טרם בדק את הכלי הקטן של 'הגוץ', אבל לפי דברי החברים, הוא לא יצליח לתכנית החלפה [העברה בלב ים] עם 'החומה'.
- 26.4.47" – 'רודי': 'הקטנה' של 'הגוץ' פוסלה להעברה ל'חומה'.
- 28.4.47" – 'חושי' [חגי אבריאל או חנן גייסמר, פעילי 'המוסד' במרסיי]: 'נסין' [יאני אבידוב, הממונה על ההעפלה בצפון אפריקה] טלפן. דורש כסף. דורש עוד כלי לא גדול (עד 500 [איש]). לפי הערכתו טוב לצאת כלי אחר כלי בלי הפסקות ארוכות. ('חוש' מציע את הקטנה של 'הגוץ'). האיש של 'נסין' לליווי הכלי [דייג יהודי, שנשלח מאלג'יר ע"מ לסייע באיתור חוף העלאת המעפילים] נסע ל'סידני' [מרסיי] אך לא הגיע עדיין לידינו". שמונה שעות מאוחר יותר: "איש הים של 'נסין' הגיע. לא הביא את הידיעות הדרושות. מחזירים אותו ל'אטלס' [אלג'יריה] ע"מ שיביא את מה שדרוש" [מה?]. יצוין, שהספינה נפסלה לתכנית העברה בין-ספינות, אבל... ועל אף זאת, נחכרה ונמצאה כשירה להפלגה עצמאית ארוכה לצפון-אפריקה! כנ"ל אירע כחצי שנה לאחר מכן גם עם הספינה 'הברק' - אף היא של 'הגוץ' - שנמצאה פסולה להובלת אנשים ונשלחה אף היא לצפון-אפריקה².
- 3.5.47" – 'רודי': הגיע הימאי [הדייג] מ'יאני' אבידוב".
- 21.5.47" – שיחה עם 'נסין': ... מוסר שריכז כבר מחנה ילדים ומחנה מבוגרים. סה"כ כ-500 נפש. חוץ מאלה מחכים מתוניסיה 100 נפש. שאל היש סיכוי לכלי [שייט] עניתו בחיוב...³
- 26.5.47" – 'רודי': את ה'לוציאנה' יתחילו להכין מחר-מחרתיים".
- 29.5.47" – 'יאני': מוכן לקבל כלי אפילו של 1,000 [מעפילים]. המציאה לבנה" [מה המשמעות?].
- 1.6.47" – יוליק [ברגינסקי, מבכירי 'המוסד']-אבי-סידני' [אבי שוורץ, מחליפו המיועד של 'רודי'] במרסיי: בענין 'אורה' ('לוציאנה') התחילו לעבוד רק אתמול, כי 'הגוץ' לא נתן שום הוראות בנוגע לתפקידה החדש אצל 'יאני'. תשובה בשביל תכנית העברה של 'חומה' [י"ד חללי גשר א-זיו] ועכשיו צריך לעבוד לפי תכנית [העברה] חדשה".

¹ "באותה הזדמנות", דוח אהוד אבריאל לזניה הדרי בפאריס: "אלון' [יהודה ארזי] קבל הוראה מ'בן-יהודה' ו'בן-קדם' [הגייס, אביגור ושרת] לחזור ל'ארמון'. [ארצה], לאחר שרות של כ-3 שנים כממונה על שלוחת 'המוסד לעליה ב' באיטליה.

² ידע אישי, כמפקד 'הברק' באוק' 1947. זו גם דעתו של אלכס שור, שהיה מפקד הכלי בתחילת 1947. י. ב-צ.

³ יאני אבידוב, 'נתיבים נעלמים', 'ספריה לעם', תש"ו. עמ' 144-6.

14

- 3.6.47" – 'בן-יהודה' [אחד מכינוי שאל אביגור] – מילנו: התכנית ביחס ל'נשיא' [אקסודוס 47] מחייבת ש'החומה' ואולי גם 'הקטנה' מ'סידני' [אורה-שיבת ציון במרסיי] יבואו ל'בנימין' [איטליה] ויעזרו בהעמסה. 'בן-יהודה' יברר עם 'הגוץ' הנמצא במילנו."
- 3.6.47" – 'רודי' – 'סידני': "דואג לכך ש'החומה' ו'הקטנה' תהיינה מוכנות לתכנית של 'הנשיא' [אקסודוס 47]. מחשש שלא תינתן הסכמה איטלקית או צרפתית להעלות את מעפילי 'אקסודוס 47' בנמל, נשקלה האפשרות להעביר אליהן את המעפילים ע"י שתי הספינות הקטנות הנ"ל.
- 6.6.47" – 'בן-יהודה' – יוליק – יוסף [?]: עוד מטפלים בעניין 'הנשיא' ואולי יסתדרו בלי עזרת 'החומה' ו'אורה'..."
- 11.6.47" – 'בן-יהודה' ('ליאונרד') [שאל באיטליה]: המצב של 'הנשיא' הולך ומחמיר. סוכם ש'הנשיא' יצא ל'רודי', לנמל ב. [פורט דה-בוק ?] יקבל דלק ואח"כ בצירוף 'החומה' ו'אורה' יבצע את המפעל [הכוונה להעלאת המעפילים ל'אקסודוס 47] אצל 'ליאונרד'..."
- 13.6.47" – 'אנדרה' ('סידני') [אבי שורץ, שיועד להחליף את 'רודי' במרסיי]: 'הנשיא' הגיע לנמל P.d.B. [פורט דה-בוק] וקבל דלק. מחכים לתכנית מ'דניאלה' [עדה סרני]. 'החומה' מוכנה כבר ו'האורה' תהיה מוכנה ביום ב'–ג'."
- 17.6.47" – 'רודי': נתקל בקשיים בקבלת הדלק ל'חומה' ו'אורה'. מסרבים לתת את הכמות שדרשו"
- 18.6.47" – 'אנדרה' ('סידני'): 'החומה' ו'אורה' אינן מקבלות דלק. כן יש סרוב מצד המכס להעלות אוכל. מקווים להתגבר עם בואו של הסוכן [הגוץ] (מחרתיים)..."
- 23.6.47" – 'רודי'-'סידני': "משתדל להשיג דלק בשביל 'החומה' ו'אורה'. 'אורה' זקוקה ל-20 טון דלק. בירר עם יאני [אבידוב, באלג'יר] ביחס לתכנית 'האורה' [העלאת מעפילים בחוף אלג'יריה]. בשביל 'אטלס' [צפון-אפריקה] נחוץ להעמיס עליה סירת-מוטור."
- 23.6.47" – 'רודי': בקשר עם הקושי להשיג דלק ל'חומה' ו'אורה' – מקווה שעד הערב יברר המצב."
- 24.6.47" – 'רודי': שביתה כללית ב'סידני' המעכבת את העבודה. נמסר ל'רודי' שעליו להכין את 'הנשיא' לעבודה בהתחלת יולי ו'אורה' – לסוף חודש זה."
- 25.6.47" – 'רודי': מקווה שמחר יוכל לקבל את הדלק עבור שני הכלים [הנשיא ו'אורה']... התברר סופית כי הכלי הנמצא ב'סידני' (המשחיתה) [הבריטית] מיועד במיוחד לנו. כרגע נמצא הכלי בנמל ומקבל דלק."
- 27.6.47" – 'רודי': מחר מקבלת 'החומה' דלק ואחריה 'אורה'... נמסרה ל'רודי' תכנית [העלאת ב-] 'אטלס'. מקווה להיות מוכן לתכנית."
- 28.6.47" – 'רודי': 'אורה' תתחיל לקבל דלק ביום ב' [30.6]. תהיה מוכנה לעבוד ביום ג'."
- 30.6.47" – 'רודי': 'דניאלה' חושבת שהכלי 'פטר' [Albertina], שימשה בשלב זה כספינת שרות של [המוסד] יצא ל'סידני' ועליו האוכל. אז יוכל 'רודי' להשתמש באוכל זה ל'חומה' ו'אורה' אחרת – המצב רע וללא פתרון."
- 30.6.47" – 'רודי': המנוולים [כינוי הבריטים] ממשיכים להתענין. עוקבים אחר ציוד 'האורה' בדלק וכו'."
- 3.7.47" – יאני – 'אטלס': הכל מוכן לעבודה. מבקש מיד שני 'גדולים' "\$ 2,000".
- 6.7.47" – 'רודי' מפי 'נסין': דורש שני 'גדולים'. אחד דרוש לו בשביל סירות המוטור [להעברת המעפילים מהחוף לספינה]. רוצה לעבוד ביום ו' הבא [11.7]."
- 7.7.47" – 'רודי': 'אורה' צריכה לצאת מחר. אולם שלושת האנשים שהיו צריכים להגיע מ'נסין' [מי ומי ?] לא הגיעו. מלבד זאת הביטחון הימי [הצרפתי] דורש שלפני צאת הכלי יקבלו את אישורו. 'רודי' אינו רואה בזה סכנה."
- 8.7.47" – 'רודי': אנשי 'נסין' לא הגיעו, לכן התכנית ל'אטלס' לא תבוצע השבוע."
- 10.7.47" – 'רודי': "התמרון [יציאה לים] שרצה לעשות עם 'אורה' בכדי למשוך אליה את תשומת הלב [מהעלאת מעפילי 'אקסודוס 47', שהחלה באותו בוקר בנמל סט] – נכשל בגלל הסערה."

"10.7.47 – 'אטלס': השליח שלנו [מי?] חזר ל'נטר' [לצרפת]. יש לשכנע אותו שיחזור ל'אטלס' ביום א'. השליח נפגש עם 'הגדול' [בכיר בשלטון הצרפתי המקומי] אצל 'אטלס' ויחד עבדו תכנית עבודה לעתיד. תכנית הרבה יותר משוכללת. מבקש כבר להכין כלי לתכנית זו...". לאחר הפלגת 'האורה' הלוי' במאי 47 ו'שיבת ציון' בחודש זה, נשלחה באוקטובר 47 ספינה שלישית, 'הברק'. בשל תקלות בדרכה לחוף אלג'יר, היא הוחלפה ע"י 'החלוץ' (כ"ט בנובמבר), שנכשלה אף היא בשל השתלטות המשטרה על החוף בעת העלאת המעפילים.

"10.7.47 – 'רודי' [במרסיי]: "הגיעו שליחי 'נסין'. הרושם שהכול מוכן לעבודה. מחר ישלח את 'אורה' ל'נסין'. כשלוש שעות לאחר מכן: "עושה הכל ליציאת 'החומה' ו'האורה' מחר". כעבור חצי שעה: " 'נסין' רוצה לעבוד ביום ג' [15.7]."

"11.7.47 – 'רודי': 'החומה' ו'האורה' תצאנה הערב". כעבור 3.5 שעות: 'האורה' תצא אחה"צ ו'החומה' בערב".

"12.7.47 – 'רודי': 'האורה' יצאה אתמול אחה"צ. תגיע לפי תכנית המכתב [?]. יש להודיע ליאני". ההעלאה בוצעה ב-15.7.

"13.7.47 – 'נסין': חושב לעבוד ב-ג' בלילה...".

"13.7.47 – 'רודי': מ'חומה' ו'אורה' הכל בסדר. 'נסין' דבר אתו ומסר בקשותיו".

"15.7.47 – 'רודי': 'אורה' התכנית היא להערב". 6.5 שעות לאחר מכן: "בענין 'אורה' – העבודה תסתיים כנראה הלילה". חוף ההעלאה כ-40 ק"מ מהעיר אלג'יר⁴.

"16.7.47 – 'רודי': 'האורה' יצאה בשלום הבוקר בשעה 3.30 עם פחות מ-400. לא הספיקו להעלות יותר כי שתי מכוניות לא הגיעו בזמן". מספר המעפילים – 411, ציפו ליותר.

"17.7.47 – 'אנדרה': 'האורה' מודיעה שהיא מתקדמת... קורס – 90. מהירות "6". באותו יום דווח הבריטים לאיטלקים – מכתב השגרירות הבריטית ברומא 389/28/47 – "Luciana. Sailed from Marseilles on 11th July. She also may intend to embark emigrants from Italian coast".

"17.7.47 – 'דניאלה' [עדה סרני]: ... שואלת האם אפשרי להפגיש את 'האורה' עם 'החומה' [לצרף העברה מספינה לספינה בקרבת חופי הארץ]. במקרה זה תעמיס על 'החומה' רק 700. אחרת תתאמץ להוסיף עוד 100-120 [איש]. (מבקשת תשובה בענין... תוך שעתים-שלוש)".

"17.7.47 – 'אנדרה' מפי 'יאני': על הכלי יותר מ-400. אין תינוקות ולא יכולים להיות מסיבה זו עיכובם לתכנית ההעברה [ל'חומה']. הוא מאוד בעד תכנית זו". התכנית נכשלה.

"18.7.47 – 'אנדרה': על 'אורה' 411 אנשים מהם כ-100 ילדים (לא תינוקות)".

"19.7.47 – 'אנדרה': 'אורה' מודיעה כי היא מלווה 'מנוולת' [משחתת בריטית]... נמסר לו להודיע לכלים [ל'אורה' ול'חומה'] שיסדרו העברה למרות הליווי של 'המנוולת'".

"21.7.47 – אלי [זוהר] – 'בנימין' [כנוי נוסף לאיטליה]: מסרתי לו ההוראות ל'חומה' ול'אורה' על השמדת הניירות וכו'. היה חשש שהבריטים יתמידו בניסיונותיהם להחזיר את המעפילים לארצות מוצאם, כפי שנעשה למעפילי 'אקסודוס' 47".

"22.7.47 – יאני: מבקש שאנשי 'האורה' יודיעו שהם מבולגריה. בלית ברירה מאלג'יר (עכ"פ לא להודות על מרוקו או טוניס, מכיון שהוא חושש ששתיים האחרונות יקבלו אותם חזרה). הוא סבור שאלג'יר לא תסכים לקבלם חזרה. הגדול [הבכיר] של יאני [המושל הצרפתי] נמצא בבירה. מבקש שיפגשו אותו ויגמרו שבמקרה שינסו להחזיר את אנשי 'האורה' [לארץ מוצאם], שעליו לא לקבלם בחזרה". לאחר ניסיון 'אקסודוס' 47 הבריטים לא המשיכו ביישום מדיניות ה-Refoulement, ההחזרה הכפויה לארץ המוצא.

"24.7.47 – חגי [אבריאלי] מוסר: הם [במרסיי] קלטו ידיעה מאחד הכלים שנתפש על יד חופי המולדת – לא ידוע להם איזה".

⁴. יאני אבידוב, עמ' 144-6.

העברה מספינה לספינה לא בוצעה. י"ד חללי גשר א-זיו' ו'שיבת ציון', כ"א בנפרד, זכו לליווי של משחתות בריטיות, שנמשך כמה ימים. בקרבת החוף הן נתפשו והגיעו ב- 28 יולי לנמל חיפה. בנסיבות שנוצרו ובעיקר בשל העדר קשר בין הספינות, לא נראה שהיתה אפשרות לבצע את ההעברה בין הספינות וע"כ לא מובנת תלונת עדה סרני נגד אליעזר טל, בדבר אי-קיום הוראת ההעברה.⁵

תוספת - דוד מימון, ימאי הפל"ם (זבעל ניסיון ימי קודם), מפקד 'שיבת ציון', נתבקש על ידי להתייחס לרישומים הנ"ל:

א. בעת שקיבל את הפיקוד, הוא גילה, שהמבנה העילי - שהורכב על הסיפון ע"מ להגדיל את שטח "מגורי" המעפילים והוצבו בו ספסלים, במקום דרגשי שינה - חובר בצורה לא מקצועית לסיפון. לדבריו, הוא דווח ל'רודי' והודיע לו, שאינו מוכן להפליג. 'הגוץ' נדרש לתקן את הליקון, שבוצע לשביעות רצונו של דוד.

ב. הדייג מצפון אפריקה, שצורף אליו ע"מ לסייע באיתור חוף ההעלאה, היה יהודי מקומי. לדבריו, האיש לא הוכיח כישורי נווט והוא, דוד, נווט את הספינה בעצמו הישר לחוף שנקבע.

י. ב-צ

⁵. וניה חדר, 'פליטים מנצחים אימפריה', עמ' 7-326.